

Forebygging av bruk av fysisk straff i oppdragelsen: Nett- og telefontjenester

En kartlegging utført på oppdrag av Barne- og
likestillingsdepartementet

MARGARET FORD

Forebygging av bruk av fysisk straff i oppdragelsen: Nett- og telefontjenester

En kartlegging utført på oppdrag av Barne- og
likestillingsdepartementet

MARGARET FORD

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Skriftserie 2/2007

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2007

ISSN 0808-9183

Desktop: *Hussein Monfared*
Trykk: *Allkopi*

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 • Postboks 3223 Elisenberg • 0208 Oslo

Telefon: 22 54 12 00

Telefaks: 22 54 12 01

Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Dette NOVA-skriftet rapporterer fra et oppdrag for Barne- og likestillingsdepartementet. Prosjektet er et ledd i departementets oppfølging av «Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn» og tar for seg ett av mange tiltak i denne planen. Vi har kartlagt eksisterende telefontjenester og nettsteder som foreldre kan henvende seg til, med henblikk på deres rolle med hensyn til å forebygge vold mot barn. Det er mange aktører i markedet som tilbyr tjenester på svært ulikt grunnlag. Tilbudet av telefontjenester er relativt stabilt, mens tilbudet på internett er i stadig utvikling. Denne rapporteringen omfatter et utsnitt av både ideelle og kommersielle nettaktører høsten 2006.

Mange har bidratt med verdifull informasjon og innspill i arbeidet med dette prosjektet. En stor takk til de mange informantene ved telefontjenestene og nettstedene samt ansatte i andre instanser som har kommet med innspill. En spesielt stor takk til Elisabeth Backe-Hansen for hennes bistand i de ulike fasene av arbeidet med prosjektet.

Oslo, februar 2007

Margaret Ford

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	9
Innholdet i notatet	11
2 Om forebygging	12
3 Forholdet mellom fysisk straff og fysisk vold	14
Avgrensninger	14
Loven og fysisk straff av barn	16
Holdninger til og bruk av fysisk straff i barneoppdragelsen	17
Hva vet vi om forekomsten av fysisk vold mot barn?	20
4 Informasjonskilder	22
Telefontjenester og nettsteder	22
Andre informasjonskilder	23
5 Resultater	25
Telefontjenestene	25
6 Avsluttende diskusjon	41
Konklusjon	42
Referanser	45
Vedlegg 1: FNs undersøkelse om vold mot barn 2005	
Norges svar på spørsmål 5	47

Sammendrag

I notatet diskuterer NOVA tre problemstillinger knyttet til tiltak 3 i Strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009). Problemstillingene dreier seg om forebygging av fysisk straff. *For det første* gjennomfører vi en kartlegging av hvorvidt eksisterende telefontjenester og nettsteder er tilstrekkelige når det gjelder å gi råd og informasjon til foreldre som opplever det vanskelig å håndtere egne barn. Vi har spesielt kartlagt de fire største telefontjenestene, nemlig Bekymringstelefonen (Voksne for barn), Kirkens SOS, Hjelpetelefonen (Mental helse) og Reform – mannstelefonen.

Det viser seg imidlertid at disse får svært få henvendelser om fysisk straff av barn. Når det nevnes, har dessuten spørsmålet en tendens til å bli tatt opp mer indirekte, som del av eller eksempel på et større problembilde.

Resultatet kan sannsynligvis ses i sammenheng med at flertallet av dagens norske foreldre er mot bruk av fysisk straff i oppdragelsen. Forekomsten av både fysisk straff og vold rettet direkte mot barn ser også ut til å være lav, selv om vi må ta forbehold på grunn av begrenset statistisk kunnskap. Vi vet dessuten lite om situasjonen blant foreldre fra andre kulturer, noe som også er et eget satsingsområde i Europarådets pågående innsats mot enhver bruk av fysisk straff og vold mot barn.

Eksisterende nettsider er mer uoversiktlige fordi både offentlige instanser, frivillige organisasjoner og private aktører tilbyr nettsider for foreldre. Men også her gis det informasjon og råd om mange ulike temaer. Bruk av fysisk straff vies ikke spesiell oppmerksomhet, i stedet diskuteres det mer generelle temaet grensesetting.

For det andre vurderer vi det om er behov for kompetansetilførsel for å ivareta dette temaet. Denne vurderingen gjelder spesielt telefon-tjenestene, ettersom telefonvaktene arbeider i organisasjoner som sikrer dem et opplæringstilbud. Særlig Kirkens SOS og Mental helse har dessuten egne nettsteder med ganske mange henvendelser per år, som besvares av telefonvaktene. Med utgangspunkt i at de får svært få henvendelser om bruk av fysisk straff, opplever ikke ansatte i disse tjenestene at de trenger spesiell kompetansetilførsel. Råd og informasjon kan heller inngå i den generelle virksomheten når temaet aktualiseres.

Imidlertid vurderer NOVA at det kan være en fordel om telefonvaktene får kompetansetilførsel som kan gjøre dem mer bevisste på mulighetene for at fysisk straff kan forekomme, og mer komfortable med å diskutere spørsmålet med de som ringer. Det er allerede slik at organisasjonene gir medarbeiderne kurs i håndtering av spesielle problemstillinger. Egen kursing om forebygging av fysisk straff og vold mot barn bør enkelt kunne inngå som en del av denne praksisen.

Nettsidene fra offentlige instanser som Barne- og likestillingsdepartementet og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet inneholder allerede noe informasjon om fysisk straff og vold mot barn, men er ikke innrettet mot å gi praktiske råd. Brukere blir i stedet henvist til eksisterende tilbud og tjenester. Nettsteder som drives av private, kommersielle aktører har mer eller mindre faglige tilsnitt. Her vil jo utformingen og utviklingen av tilbudet være opp til hver enkelt aktør. Det ser ikke ut som om fysisk straff eller fysisk vold mot barn vies spesiell oppmerksomhet av de private aktørene. De er mer opptatt av å tilby kurspakker og annet materiell om grensesetting generelt.

Resultatene peker også i retning av at det er behov for å diskutere nærmere konteksten for diskusjonene om forebygging av fysisk straff i forhold til barn og unge. Fysisk straff kan ses som eksempel på voldsbruk, om enn som «mild» vold i forhold til de formene som vanligvis inkluderes i definisjoner av fysisk barnemishandling. Dette er i tråd med at fysisk straff er ulovlig etter norsk lov. Men fysisk straff kan også ses som eksempel på uheldige og uønskede måter å sette grenser på, som kanskje gjør det enklere å presentere positive alternativer. En slik tilnærmingssmåte kan være mer i tråd med eksisterende, negative holdninger til bruk av fysisk straff blant foreldre.

For det tredje vurderer vi om det er behov for en egen «foreldrestøttetelefon» og en egen «foreldrestøttenettside». Hovedkonklusjonen er at dette ikke er nødvendig. Det ser ikke ut til å være et stort behov blant de som henvender seg til verken telefon- eller netjtjenester, dessuten er de henvendelsene som kommer, ofte en del av mer sammensatt problematikk. Vi tilrår derfor at det heller satses på kompetansetilførsel til eksisterende tjenester.

1 Innledning

Alle har rett til et liv uten vold, og skiftende regjeringer har arbeidet med planer og tiltak for å bidra til at denne retten blir en realitet. I 1999 la Regjeringen Bondevik (I) fram handlingsplanen «Vold mot kvinner», som bidro til å synliggjøre den private volden og utvikle hjelpetilbudet. I «Retten til et liv uten vold» fra 2003 (Kvinnevoldsutvalget, NOU 2003: 31) ble det fokusert spesielt på menns vold mot kvinner, selv om vold mot barn også ble trukket inn. Det ble fremmet en rekke forslag til tiltak som skulle medvirke til bedre hjelp og bistand til både utsatte og utøvere. I 2004 la Justis- og politidepartementet fram «Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner». Mens planen fra 1999 hovedsakelig konsentrerte seg om kvinner som ofre for vold, omfatter planen fra 2004 også tiltak rettet mot barn, overgripere og ofre for voldtekt.

I 2005 la så Barne- og familiedepartementet¹ fram «Strategi mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009)»². Strategiplanen ble utarbeidet som en følge av to stortingsvedtak. I utgangspunktet ble Regjeringen bedt om å komme med en utredning om situasjonen for seksuelt misbrukte barn og deres familier. Fokus skulle særlig være på rettspraksis, behandlingstilbud, oppfølging og kompetanseutvikling. I forbindelse med behandlingen av Familiemeldingen (St.melding 29 (2002–2003)), vedtok Stortinget at arbeidet skulle utvides til også å omfatte fysiske overgrep mot barn.

Strategiplanen omfatter i alt 22 ulike tiltak, knyttet til forebygging, avdekking, behandling og forskning, og kompetanseoppbygging. Fire av tiltakene omhandler forebygging av fysisk straff: Styrking av foreldreveiledningsprogrammet³ (tiltak 2), vurdering av hvorvidt eksisterende telefoner og nettsteder er tilstrekkelige som kanaler for råd og informasjon (tiltak 3), samt innsatser i forhold til minoritetsbefolkningen

¹ Nå Barne- og likestillingsdepartementet

² Heretter kalt «strategiplanen»

³ Et forebyggende tiltak som skal gi tilbud om støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen og bidra til å motvirke utvikling av negative handlingsmønstre og psykososiale vansker hos barn og unge. Tiltaket gjennomføres i regi av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet Se www.Bufetat.no/familie/

(tiltak 4 og 5). Forebygging av bruk av fysisk straff og vold i oppdragelsen inngår i strategiplanen ettersom bruk av vold i oppdragelsen antas å øke sannsynligheten for bruk av grovere vold mot barn. Følgelig kan forebygging av bruk av fysisk straffe som ledd i oppdragelsen også være en god strategi for å forebygge mer alvorlig voldsutøvelse mot barn.

Temaet for dette notatet er tiltak 3 i strategiplanen, som altså fokuserer spesielt på eksisterende telefoner og nettsteder som forebyggingsarena i forhold til bruk av fysisk straff av barn. Tiltaket har tre deler:

- Det skal vurderes om eksisterende telefoner og nettsteder er tilstrekkelige når det gjelder å gi råd og informasjon til foreldre som opplever det vanskelig å håndtere egne barn
- Det skal samtidig vurderes om disse har behov for kompetansetilførsel for å ivareta dette temaet, og
- Det skal vurderes om det eventuelt er behov for en egen «foreldre-støttetelefon» og en «foreldrestøttenettside»

NOVAs kartlegging og vurdering følger disse tre punktene. Det presiseres videre at tiltaket må ses i sammenheng med tiltak 12 i den ovennevnte «Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner», som dreier seg om eventuell etablering av et eget informasjonstelefonnummer for voldsutsatte og voldsutøvere.

Det er ikke snakk om en *evaluering* av eksisterende telefoner og nettsteder, som i all hovedsak er innrettet mot råd og informasjon om langt flere spørsmål enn bruk av fysisk straff i barneoppdragelsen. Snarere har vi *kartlagt* det som etter vårt syn er de mest sentrale blant eksisterende telefoner og nettsteder, og undersøkt i hvor stor grad og i hva slags sammenhenger disse faktisk gir råd og informasjon i forhold til bruk av fysisk straff. Om de aktuelle tjenestene har behov for kompetansetilførsel er vurdert på bakgrunn av innrettingen på tjenestene, hva slags kompetanse de allerede har, og ikke minst hva slags råd og informasjon brukerne av tjenestene ser ut til å etterspørre. Ettersom brukerne er anonyme, har vi ikke hatt rom for å undersøke deres syn nærmere innenfor prosjektets rammer. Et eventuelt behov for

egen «foreldrestøttetelefon» og egen «foreldrestøttenettside», som er foreslått i ulike sammenhenger, blir vurdert på bakgrunn av tilbudet og erfaringene fra eksisterende tjenester.

Innholdet i notatet

Forebygging kan skje på mange måter og på ulike intensjonsnivåer. En vanlig inndeling er mellom primær-, sekundær- og tertiærforebygging, og i notatets andre del diskuterer vi hva slags forebyggende effekt det er rimelig at telefontjenester og netttjenester kan ha.

I strategiplanen inngår forebygging av fysisk straff som et ledd i forebygging av fysisk vold og seksuelle overgrep. Da er det også viktig å avgrense fysisk straff begrepsmessig fra fysisk vold, selv om fysisk straff ses som uttrykk for fysisk vold i profesjonelle og politiske sammenhenger. I notatets tredje del diskuterer vi derfor disse to fenomenene i forhold til hverandre. Deretter oppsummerer vi hva norsk lov og noe nyere rettspraksis sier om fysisk straff av barn. Til slutt i denne delen av notatet oppsummerer vi en del norsk kunnskap om holdninger til og bruk av fysisk straff, samt kunnskap om forekomst av vold mot barn.

I fjerde del presenterer vi informasjonskilder og framgangsmåter for kartleggingen. I femte del presenterer vi resultatene av kartleggingen av telefontjenester og nettsteder, og i notatets sjette og siste del gjennomfører vi en avsluttende diskusjon og konkluderer i forhold til prosjektets tre problemstillinger.

2 Om forebygging

Kvinnevoldsutvalgets innstilling fra 2003 (NOU 2003:31) benyttet en tredelt inndeling i forståelsen av forebygging, nemlig primærforebygging, sekundæreforebygging og tertiæreforebygging. Hensikten med primærforebyggende tiltak er å hindre at uønsket atferd, handlinger eller fenomener oppstår. I denne sammenhengen vil primærforebyggende arbeid være å motvirke at vold i det hele tatt forekommer. Holdningsskapende arbeid er derfor et typisk eksempel på primærforebyggende tiltak. Hensikten med sekundæreforebyggende tiltak er på sin side å hindre gjentakelse. Kvinnevoldsutvalget brukte krisesentrene som eksempel på slike tiltak. Når det gjelder foreldres bruk av fysisk straff i forhold til sine barn, vil sekundæreforebyggende tiltak blant annet være å hjelpe foreldrene med å finne alternativer. Dermed kan for eksempel foreldreveiledningsprogrammet fungere både primær- og sekundæreforebyggende. Tertiæreforebyggende tiltak har så til hensikt å forebygge de mer langsiktige konsekvensene av atferden, handlingene eller fenomenene. I vår sammenheng kan slike tiltak omfatte rehabilitering av voldsutøvere eller psykologisk behandling av voldsutsatte.

Kvinnevoldsutvalget oppsummerte at det forebyggende arbeidet mot vold i nære relasjoner i stor grad har vært rettet mot sekundær- og tertiæreforebygging, både nasjonalt og internasjonalt. Dette ses i sammenheng med at det er svært vanskelig å måle effekten av primærforebyggende tiltak. Når kriteriet for en vellykket intervensjon er at noe *ikke* skjer, er det vanskelig å synliggjøre resultatene. I en kontekst hvor det som etterspørres er dokumenterbare resultater, er det også enklere å rette oppmerksomheten og innsatsen mot tiltak der virkningene lar seg måle. Primærforebygging krever i større grad langsiktighet, tålmodighet og klare prioriteringer (NOU 2003: 31).

Hva slags forebyggingsnivå er det så rimelig å forvente at telefontjenester og nettsteder kan fungere på? Det er vanskelig å gi et eksakt svar på dette spørsmålet, ettersom effektene vil ha sammenheng med både tjenestenes innretting og brukernes intensjoner. For det første kan både telefontjenester og nettsteder fungere primærforebyggende. Brukerinitierte nettsøk og telefonoppringninger skjer gjerne når

vedkommende har behov og er mottakelig for informasjon og råd. Brukerne velger selv hvor de henvender seg, og avgjør om svarene de får er relevante. For eksempel kan formidling av kunnskap om at bruk av fysisk straff er ulovlig være medvirkende til at slike straffemetoder likevel ikke anses som mulige i en gitt situasjon. Tilsvarende vil unisone reaksjoner og sammenfallende råd med hensyn til måter å håndtere «vanskelige» barn på kunne påvirke holdninger over tid, i den grad informasjonskilden(e) anses som pålitelige og normgivende for brukerne. Dermed kan informasjon man aktivt forsøker å skaffe seg fungere mer holdningsdannende enn kampanjer som rettes mot publikum i sin alminnelighet.

Som vi vil komme tilbake til, tyder den tilgjengelige informasjonen om folks holdninger til bruk av fysisk straff i oppdragelsen på at de færreste synes dette er akseptabelt, kanskje med unntak av dask på hånden. Derfor er det nok mer sannsynlig at telefontjenester og nettsider kan fungere sekundærforebyggende, det vil si være til hjelp når foreldre kanskje har mistet besinnelsen og brukt en eller annen form for fysisk straff i affekt eller som resultat av stress. Da kan brukere få informasjon og råd om alternative handlingsmåter hvis liknende situasjoner skulle oppstå igjen.

Det er lite sannsynlig at telefontjenester og nettsider vil fungere tertiærforebyggende i særlig utstrekning, ettersom disse tjenestene ikke tilbyr behandling. Eventuelt kan de hjelpe voldsutøvere så vel som voldsofre med å finne de tilbudene som finnes.

3 Forholdet mellom fysisk straff og fysisk vold

Det forebyggende arbeidet mot bruk av fysisk straff og fysisk vold mot barn har fått enda større aktualitet etter at strategiplanen ble vedtatt. I 2004 nedsatte Europarådet en arbeidsgruppe som skulle arbeide med strategier for å forebygge og bekjempe all fysisk vold mot barn i medlemslandene. I desember 2006 vedtok Ministerrådet sine anbefalinger på grunnlag av denne gruppas arbeid. Anbefalingene omfatter strategier for både foreldre og profesjonelle, og det fokuseres på gode alternativer til fysisk straff og voldsbruk. Sammen med Romania er Norge nå blitt et såkalt «test country» for analyser av nasjonale strategier for forebygging av all vold mot barn.

Bruk av fysisk straff kan i prinsippet forstås på to måter. For det første kan vi tenke oss et kontinuum fra bruk av fysisk straff til grov vold mot barn, så som brennemerking, skålding, risting, påførte brudd og endog drap. I dette perspektivet er fysisk straff en «mild» reaksjon, men like fullt et eksempel på vold mot barn. Dette er i tråd med eksisterende lovgivning. Men for det andre kan vi tenke oss et kontinuum knyttet til grensesetting som ledd i oppdragelsen, fra mildt tilsnakk til fysisk straff. I dette perspektivet er fysisk straff en alvorlig reaksjon. Samtidig er grensesetting et tema foreldre flest er opptatt av, og motivert for å lære mer om. I forhold til forebygging av fysisk straff mot barn bør det derfor diskuteres om en tosidig tilnærmingssåte kanskje er mer effektiv enn en ensidig kobling mellom fysisk straff og vold. Som vi vil se nedenfor, er dette spørsmålet lite reflektert de avgrensningene vi har funnet så langt.

Avgrensninger

Strategiplanen (s. 4) bruker følgende definisjon av fysiske overgrep mot barn: «Fysiske overgrep innebærer at en voksen person påfører et barn smerte, kroppslig skade, eller sykdom. Mishandlingen kan ta form av slag, lugging, klyping, biting, kasting, brenning, skålding m.m. I de groveste tilfellene kan overgrepene ta form av forgiftning, drapsforsøk

eller drap». Her har man valgt å legge seg tett opp til definisjonen som ble brukt i den svenske offentlige utredningen om barnemishandling (SOU 2001: 72). Her trekkes ikke noe skille mellom fysisk straff og fysisk vold. Slag, lugging og klyping kan brukes som fysiske straffereaksjoner, men det kan også andre former som ikke diskuteres her.

Alternativ til vold (ATV) bruker følgende definisjon av fysisk vold på sin nettside: «Fysisk mishandling er enhver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske. Fysisk mishandling inkluderer: Slag, spark, dytting, angrep med ulike gjenstander, biting, knivstikking, binding, brennmerking, bruk av våpen, kvelningsforsøk, forsøk på drukning»⁴. Begge disse definisjonene er relativt konkrete, og omfatter en rekke alvorlige handlinger uten at barn nevnes spesielt. Utgangspunktet her er altså en hver form for fysisk handling som skader eller kontrollerer et annet menneske. Igjen ser vi at det som presiseres er de alvorlige handlingene. Imidlertid kan flere fysiske handlinger enn dette kontrollere barn, som det å holde dem fast i gitte situasjoner, uten at dette nødvendigvis er uttrykk for fysisk mishandling.

Plan Norge, som arbeider internasjonalt, har følgende definisjon av fysisk vold: «Alle former for vold som gjør fysisk skade og innebærer fysisk kontakt. Definisjonen inkluderer bruk av våpen eller skadelige gjenstander og fysisk avstraffelse av barn» (Plan Norge 2006a). Her inkluderes fysisk avstraffelse av barn eksplisitt som et eksempel på fysisk mishandling, men uten at det er nærmere definert hva fysisk avstraffelse er. Men sammenlikningen med bruk av våpen eller skadelige gjenstander kan lett oppleves som så søkt at de foreldrene man ønsker å nå ikke kjenner seg igjen.

Med andre ord kan det diskuteres om arbeidet med å forebygge fysisk straff mot barn også berettiger innsats i seg selv, som et supplement til sammenkoblingen med fysisk vold. Tiltak 2–5 i strategiplanen omhandler forebygging av fysisk straff, mens strategiplanen i sin helhet omhandler forebygging av seksuelle og fysiske overgrep mot barn. Dermed blir fysisk straff kontekstualisert som et eksempel på vold mot barn. Det er imidlertid ikke gitt at foreldre vil oppfatte alle typer fysisk straff som like alvorlig vold, eller oppleve seg selv som voldelige

⁴ Nettadresse: http://www.atv-stiftelsen.no/index.cfm?kat_id=4&subkat_id=72

dersom de for eksempel skulle gi barn en dask på hånden i en gitt sammenheng. Når bruk av fysisk straff skal forebygges, tror vi derfor det er viktig å definere nærmere hva fysisk straff er. Det kan også tenkes at fysisk straff like gjerne kan ses i en annen kontekst, nemlig som uønskete eksempler på grensesetting. I så fall kan forebygging av fysisk straff enklere kobles sammen med positive, alternative strategier.

Loven og fysisk straff av barn

14 av Europarådets 46 medlemsland har lovbestemmelser mot fysisk straff av barn, inklusive Danmark, Finland, Norge og Sverige. I 1972 ble fysisk «legemsrefselse» avskaffet i Norge gjennom en endring av straffeloven. I 1987 ble bruk av fysisk straff ulovlig gjennom en endring i Lov om barn og foreldre. I 1991 ble FNs barnekonvensjon ratifisert av Norge. Artikkel 19 i barnekonvensjonen stadfester at staten har et ansvar for å beskytte barn mot fysisk eller psykisk mishandling, forsømmelse eller utnyttelse fra foreldre og andre omsorgspersoner. Barnekonvensjonen ble inkorporert i norsk lov i 2003 og trådte i kraft i 2004.

I nyere tid har det også vært en gjengs oppfatning om at norsk lovgivning er klar på at bruk av fysisk makt mot barn er ulovlig. Eksempelvis inneholder Utlendingsdirektoratets nettsted for innvandrere⁵ et eget punkt om vold i familien. Her presiseres det at foreldre ikke har lov til å slå sine barn som ledd i barneoppdragelsen. I Norges svar på FNs undersøkelse av vold mot barn fra 2005, vises det til at fysisk straff ses som vanlig vold eller mishandling, også i familien. Svaret ble illustrert med en kjennelse i Høyesterett fra 1990 der en far ble dømt for å ha kløpet sønnen i leppen. Spørsmålet gjaldt om det finnes lovlig forsvar for bruk av vold overfor barn, inkludert i familien⁶.

Det siste året har imidlertid to rettslige kjennelser bidratt til å rokke ved oppfatningen av at loven er entydig når det gjelder forbudet mot all bruk av fysisk straff av barn. Vinteren 2005 avsa Høyesterett en kjennelse der en dom for legemsfornærmelse ble stadfestet. I samme kjennelse bemerket Høyesterett imidlertid at en lettere klaps i oppdragesøymed ikke blir definert som brudd på straffelovens §

⁵ <http://www.NyiNorge.no>

⁶ Se vedlegg 1 i dette skriftet for fullstendig tekst på spørsmål og svar, som for øvrig kun foreligger på engelsk.

228, under henvisning til forarbeidene i forbindelse med endringen i barneloven i 1987 (Ot.prp nr. 8 (1986–87), Rt. 2005 side 1567). Høsten 2006 frifant tingretten i Salten en stefar som blant annet hadde slått og lugget en gutt i 6–7 årsalderen flere ganger. Her var det rettens meddommere som hadde gått inn for frifinnelse. Begge kjennelsene fikk bred mediedekning, og førte til reaksjoner fra blant andre Redd Barna og Barneombudet. Det kan argumenteres for at slike rettslige kjennelser bidrar til å svekke det offentliges innsats mot bruk av fysisk straff i barneoppdragelsen. Den internasjonale organisasjonen «End all corporal punishment» har også reagert overfor norske myndigheter, og gitt Norge en merknad i sin oversikt over land som har innført lovforbud mot bruk av fysisk straff ⁷

Holdninger til og bruk av fysisk straff i barneoppdragelsen

Tidligere var fysisk straff mer akseptert og utbredt som en metode i barneoppdragelsen, og ble brukt av både mødre og fedre. I en ny masteroppgave diskuteres endringer i mødres holdninger til og bruk av fysisk straff over flere generasjoner (Kolstad, 2006). Dette er en kvalitativ studie, som viser at dagens mødre i større grad tar avstand fra all bruk av fysisk straff enn deres mødre og bestemødre gjorde. Det skjer fortsatt at mødre bruker fysiske straffereaksjoner, men disse bærer i større grad preg av å være spontane reaksjoner på ulydighet, eller stressreaksjoner, uten at det nødvendigvis er gitt advarsler på forhånd. Av Kolstads intervjumateriale framgår det at de som var bestemødre og mødre på 1960-tallet i større grad gjerne gav advarsler på forhånd og deretter brukte fysisk straff på en planlagt måte.

Holdningsendringen framgår også av meningsmålinger foretatt på 1970-tallet og i dag. I 1970 og 1978 gjennomførte Norsk Gallup undersøkelser av folks holdninger til foreldres bruk av fysisk straff. Den gangen var det henholdsvis 72 % og 58 % som mente at foreldre bør kunne bruke fysisk straff (Befring, 1991, gjengitt i Kolstad, 2006). Høsten 2006 gjennomførte TNS Gallup en undersøkelse om samme tema på oppdrag av Plan Norge, i form av telefonintervjuer med 800 personer (Plan Norge, 2006b). Et av spørsmålene som ble stilt, var: «I en

⁷ «End all corporal punishment»s globale online tabell finnes på nettstedet: <http://www.endcorporalpunishment.org/pages/frame.html>

dom i fjor fastslo Høyesterett at det er tillatt å gi sine barn lettere klaps i forbindelse med barneoppdragelsen. Er du enig eller uenig i dette?». Mer enn halvparten svarte at de var uenige i kjennelsen, mens ca. en tredjedel var enige. Resultatene av denne undersøkelsen ble slått stort opp i media, som en indikasjon på at en relativt stor del av befolkningen selv i dag godtar bruk av fysisk straff i oppdragelsen. Samtidig har spørsmålsstillingen blitt kritisert på grunn av henvisningen til Høyesteretts kjennelse. Det er mulig at noen av respondentene syntes det var vanskelig å si seg uenig med Høyesterett som landets øverste rettsinstans.

Et annet spørsmål som ble stilt i den samme undersøkelsen, var: «Bør foreldre generelt kunne gi sine barn fysisk straff, for eksempel ris på baken, eller bør de ikke kunne gjøre dette?». På dette spørsmålet svarte derimot ikke mer enn en tiendedel at foreldre bør kunne det, mens mer enn fire femtedeler svarte at foreldre *ikke* bør kunne det. En mulig tolkning her er at flere svarte på generelt grunnlag.

En av de største private aktørene med foreldre som målgruppe, BabyMedia A/S, brukte også et spørsmål om bruk av lettere klaps i «Mor-barnundersøkelsen 2007 (gjennomført 1.–9. desember 2006)⁸. Her var imidlertid henvisningen til Høyesteretts kjennelse utelatt. Drøyt 11.500 kvinner besvarte undersøkelsen, langt de fleste av dem mødre. Knappt ti prosent var enige i at det skal være tillatt å gi sitt barn lettere klaps, mens nesten tre fjerdedeler var uenige. Knappt tjue prosent visste ikke. I BabyMedia-undersøkelsen var følgelig svarfordelingen mer på linje med svarfordelingen på det generelle spørsmålet i Plan Norge-undersøkelsen. Dette kan tyde på at toleransen for bruk av fysisk straff i oppdragelsen ikke er så høy som svarfordelingen på «høyesteretts-spørsmålet» tilsier.

Undersøkelsen skiller seg fra Plan Norge-undersøkelsen ved at utvalget er basert på selvseleksjon blant brukerne av en bestemt nettportal. I Plan Norge-undersøkelsen var utvalget tilfeldig, og inkluderte både menn og kvinner og personer med og uten egne barn.

Deltakerne i BabyMedia-undersøkelsen ble også spurt om sin bruk av ulike oppdragelsesmetoder. Antallet respondenter er noe lavere her ettersom ca. 15 % av utvalget ikke hadde egne barn, og varierer mellom

⁸ Datafil mottatt fra BabyMedia på epost i desember 2006. NOVA har tillatelse til å publisere analyser.

9.718 og 9.786 på de ulike underspørsmålene. Svarene framgår av tabell 1 nedenfor.

Tabell 1: Bruk av ulike oppdragelsesmetoder, BabyMedia-undersøkelsen. Prosent

	Aldri	Bare 1 gang	Mindre enn 1 gang i året	Et par-tre ganger i året	Oftere
Husarrest	87.6 %	3.3 %	3.4 %	4.5 %	1.6 %
Holdt fast	51.7 %	5.5 %	8.1 %	17.5 %	18.2 %
Dasket på hånden	77.9 %	5.6 %	5.2 %	7.1 %	4.7 %
Gitt lettere klaps	90.0 %	3.4 %	2.8 %	3.0 %	1.3 %
Gitt ørefik	98.1 %	0.9 %	0.5 %	0.4 %	0.2 %
Gitt ris på baken	97.9 %	0.9 %	0.7 %	0.4 %	0.1 %
Lugget	98.1 %	1.2 %	0.4 %	0.3 %	0.1 %
Slått så det ble blåmerke	99.8 %	0.1 %	0.1 %	-	-

Undersøkelsen ble bare besvart av kvinner, om egen og ikke partnerens praksis. Det framgår imidlertid ikke hvor gamle respondentene eller barna deres var. Det framgår heller ikke hvor mye overlapp det er mellom svarene, for eksempel om de som for eksempel kunne ha gitt barnet en ørefik også kunne ha gitt ris. Dessuten framgår det ikke i hvor stor grad ulike oppdragelsesmetoder varierer med barnas alder. Det er for eksempel rimelig å tenke seg at husarrest som oppdragelsesmetode er mer vanlig i forhold til eldre barn, mens det å holde barnet fast er mer vanlig i forhold til yngre barn. Vi ser også at holding er den eneste oppdragelsesmetoden som ble brukt i ganske stort omfang, i det vel en tredjedel rapporterte at de hadde holdt barnet fast et par-tre ganger i året eller oftere. I forhold til småbarn er jo dette en oppdragelsesmetode man faktisk kan observere i det offentlige rom, der andres reaksjoner er kontekstavhengige og ikke behøver å være negative. Det er for eksempel forskjell på å holde barn fast for å hindre at de løper ut i trafikken eller slår andre barn, og å holde barn fast for å tvinge dem til å bade når de ikke vil eller er redde. Slike distinksjoner kommer imidlertid ikke fram i BabyMedias undersøkelse, så det er umulig å vite hva respondentene legger i «å holde fast». Ellers ser vi at dask på hånden

hadde blitt brukt av en knapp fjerdedel, men sjelden – knapt fem prosent rapporterte at de hadde gjort dette oftere enn 2–3 ganger i året.

Hvis vi ser bort fra husarrest og det å holde barnet fast, kan metodene BabyMedia-undersøkelsen stilte spørsmål om også ses langs en skala som beveger seg fra mindre til mer alvorlige former for fysisk straff. Da ser vi at bruken i det hele tatt synker drastisk jo mer alvorlig straff det er snakk om. Vi ser også at mødrene rapporterer engangshendelser snarere enn jevnlig bruk. Dette er i overensstemmelse med Kolstads (2006) resultater om praksisen til dagens mødre, til forskjell fra tidligere generasjoner.

Etter vår vurdering peker resultatene entydig i retning av at både holdninger til og bruk av fysisk straff har endret seg radikalt i løpet av de siste tiårene. Den holdningsendringen vi så på 1970-tallet har sannsynligvis også vært medvirkende til at lovforbudet kunne vedtas i 1987. Konsekvensen er også at det nå neppe er behov for generelle innsatser med sikte på å endre befolkningens holdning til bruk av fysisk straff. Heller kan det være behov for mer spesialiserte innsatser innrettet mot utvalgte grupper. Samme resonnement vil etter vår vurdering være aktuelt når det gjelder forebygging av bruk av fysisk straff.

Hva vet vi om forekomsten av fysisk vold mot barn?

Det foreligger ikke noen landsrepresentativ, norsk undersøkelse av forekomsten av vold mot barn og unge. NOVA skal gjennomføre en omfangsundersøkelse av ulike former for vold og overgrep mot barn og unge på nyåret 2007, bygget på et representativt utvalg av elever i tredje klasse på videregående skole. I det følgende presenterer vi noen tall fra tilgjengelig statistikk. Tallene gir imidlertid ikke noe representativt bilde, i og med at de utelukkende bygger på opplysninger om ulike tjenester. Undersøkelsene er primært referert fordi de etter vårt syn underbygger antakelsen om at bruk av fysisk straff sannsynligvis er relativt lavfrekvent blant norske foreldre.

Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) gjennomførte en undersøkelse av ulike instansers arbeid med familievold i 2003 (Lingås, 2004). 219 instanser deltok i undersøkelsen, som dreide seg om å registrere deres arbeid med voldssaker i løpet av en gitt uke. Instansene som deltok var politiet, familievernkontorene, sosialtjenesten, barnevernstjenesten, legevakt/voldtekstmottak, krisesentrene,

vern for eldre-kontorer og rådgivningskontorer for kriminalitetsofre. 157 instanser (vel 70 %) rapporterte i alt om 1530 kontakter om vold i nære relasjoner. Herunder ble 93 barn (under 18 år) registrert med egen sak. Omkring halvparten av disse barna hadde vært utsatt for fysisk vold, og langt de fleste hadde vært utsatt for liknende vold tidligere. Foreldrene var de hyppigste utøverne. Med andre ord gjaldt relativt få av de registrerte tilfellene vold mot barn, men man kan forutsette at barn og unge har vært vitne til vold i langt flere tilfeller.

Justisdepartementet gjennomførte en tilsvarende voldsmåling i 2005 (Justis- og politidepartementet, 2005). Da ble det registrert i alt 1354 henvendelser fra 285 enheter, hvorav 168 enheter meldte om vold i nære relasjoner. Vel 60 % av disse henvendelsene gjaldt fysisk vold. 104 barn ble registrert med egen sak, det vil si en noe større andel enn i undersøkelsen fra 2003. I de registrerte sakene inngikk det flere jenter enn gutter. Og mens flertallet av guttene var i grunnskolealder, var flertallet av jentene i alderen 15–17 år. Departementet estimerer at ca. 2000 barn var berørt av volden, enten direkte eller som vitner. Et flertall av de berørte barna var registrert av krisesentrene eller familievernkontorene

For begge disse undersøkelsene gjelder sannsynligvis at det kan være noe overlapp i tallene, ettersom samme sak for eksempel kan ha blitt registrert både av krisesentre og politi på samme tidspunkt.

I barnevernsstatistikken for 2005 rapporterer Statistisk sentralbyrå (2006a) at hver femte påbegynte undersøkelsessak skyldtes omsorgssvikt/mishandling. Det ble videre igangsatt 10045 barnevernstiltak overfor nye barn, hvorav 394 (ca. 4 %) gjaldt fysisk mishandling. Dette er lave tall, og indikerer at langt fra alle saker med omsorgssvikt dreier seg om fysisk mishandling. Samtidig er tallene usikre, fordi de bygger på barnevernstjenestens angivelse av årsakene til at tiltak iverksettes. Det kan godt være mistanker om fysisk vold i enkeltsaker uten at dette angis som årsak, for eksempel hvis mistanken ikke har latt seg bekrefte eller avkrefte. Videre kan man oppgi andre årsaker enn fysisk vold hvis dette gjør det lettere å få aksept for hjelpetiltak fra foreldrene.

4 Informasjonskilder

Telefontjenester og nettsteder

I den første delen av prosjektet skulle det eksisterende tilbudet på telefontjenester og nettsteder kartlegges. Det viste seg at telefontjenestene domineres av de frivillige organisasjonene. Her valgte vi ut de fire mest brukte, som også har tilgang til relevant kompetanse: Bekymringstelefonen (Voksne for barn), Kirkens SOS, Hjelpetelefonen (Mental helse) og Reform – Mannstelefonen.

For å kartlegge aktuelle nettsteder søkte vi å skaffe en viss oversikt over tilbudet foreldre vil få informasjon om hvis de selv går inn på nettet. I følge Statistisk sentralbyrå (2006b) har nå nærmere ni av ti barnefamilier tilgang til internett. Selv blant familier med lave inntekter, det vil si en disponibel inntekt på mindre enn 200.000 kroner, har nærmere halvparten (46 %) internettilgang. Og nesten to tredjedeler av internetbrukerne hadde gjennomført informasjonssøk på offentlige sider i løpet av de siste tre månedene. Både offentlige og private aktører legger også til rette for at nettet blir en viktig kanal for å nå fram med varer og tjenester.

Vi startet med søkemotorene Google og Kvasir (sistnevnte med norske nettsider som sin spesialitet). Det viste seg at søk ut fra «foreldrestøttetelefon» og «foreldrestøttenettsted», som brukes i strategiplanen, bare ga treff på denne planen. Søk med begreper som «vold mot barn» og «fysisk avstraffelse» en rekke treff, men med varierende relevans. For eksempel ga «fysisk avstraffelse» i alt 936 treff, hvorav de første gjaldt høyesterettskjennelsen fra 2005 og Barneombudets reaksjoner på dommen. Litt lenger ned på trefflisten kom sider fra private aktører som www.baby.no og debattsidene på www.sol.no. I denne fasen benyttet vi i tillegg andre søkeord og begreper, som vi kan anta at også foreldre vil bruke for egen del. Eksempler på slike søkeord er «slå barn», «råd til foreldre», «hjelp til foreldre», «barneoppdragelse», «grensesetting» og lignende. Vi gikk inn på nettsidene til mange av aktørene som da kom opp, før vi valgte ut et mindre antall for nærmere undersøkelser.

Det at det er mange nettstedene kan på den ene siden gi tilgang til et variert spekter av informasjon og råd. På den andre siden kan omfanget av tilbud føre til at det blir vanskelig å finne fram til den typen informasjon man egentlig er på jakt etter. Som vi så over, gir bruk av dagligdagse begreper svært mange treff, og det er tidkrevende å gjennomgå dem. Men for spesifikke søkeord kan på den andre siden føre til at man ikke får fram bredden i den relevante informasjonen.

Man risikerer også å få treff på sider som er nedlagt, eksempelvis www.dinebarn.no og www.foreldresiden.no. Videre finnes det sider med liknende navn, som representerer svært forskjellige perspektiver. Eksempelvis finnes www.barnerett.no, som er en side under Stine Sofie-stiftelsen (en organisasjon som startet i kjølvannet av Baneheiadrapene), og www.barnasrett.no, som tar for seg kritikk av barnevernet. Et annet eksempel på navnelikhet er Redd Barna, som har nettadresse www.reddbarna.no, og Redd barna våre, som har nettadresse www.r-b-v.net. Sistnevnte er også en barnevernskritisk nettside.

Det er rimelig å dele inn nettstedene i tre grupper: De offentlige nettstedene, de frivillige organisasjonene som har både telefontjenester og nettsteder, og private aktører. Spesielt når det gjelder de private aktørene var det viktig å avgrense kartleggingen til de sidene som er relevante i forhold til målsettingen med prosjektet, samtidig som vi ønsket å få fram bredde og variasjon i tilbudet. En rekke av disse nettstedene har både diskusjonsforum og områder for diskusjoner, hvor brukere kan utveksle meninger. Vi har undersøkt en rekke av disse lenkene nærmere, for å undersøke om og på hvilke måter fysisk straff av barn ser ut til å være et diskusjonstema. Vi har primært valgt de nettstedene som kommer tidlig opp på trefflisten. Dette er nemlig en indikator på at nettstedet har mange lenker, eller at andre nettsider har henvist til det. Framgangsmåten har i noen grad vært preget av surfing – som jo er den måte vi kan anta at brukerne av disse tjenestene benytter seg av hvis de ikke kjenner spesifikke adresser på forhånd.

Andre informasjonskilder

I tillegg til informasjon på nettet, har vi hentet inn informasjon fra offentlige dokumenter og årsrapporter. Videre har vi vært inne på nett-

sidene til noen sammenliknbare danske og svenske instanser⁹. I arbeidet med kartleggingen av telefontjenester har vi i tillegg trukket på evalueringen av RUStelefonen (Sture og Sasaoka, 2006), av telefontilbudet til barn og unge i akutte kriser (Valset, 2006) og foreldretelefonen (Hyggen, 2005). Alle er gjennomført av NOVA.

Dessuten har vi intervjuet i alt 25 personer enten direkte eller per telefon. Her har vi forsøkt å få tilgang til synspunkter og vurderinger som det er vanskelig å få via skriftlig materiale. Informantene var for det første ansatte i de fire tjenestene vi valgte å kartlegge nærmere, nemlig Bekymringstelefonen, Kirkens SOS, Hjelpetelefonen og Reform – mannstelefonen. Disse presenteres nærmere nedenfor. For det andre intervjuet vi frivillige og ansatte i de frivillige organisasjonene Redd Barna, Plan Norge, Røde Kors, Mira-senteret og Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF)¹⁰. Videre har vi snakket med fagpersoner som ikke yter tjenester til det allmenne publikum, som Alternativ til vold og Norsk kompetansesenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Avslutningsvis har vi vært i kontakt med private leverandører som Famlab¹¹, Pedagogisk forlag og BabyMedia.

⁹ Blant andre: Barnombudsmannen i Sverige: <http://sss.bo.se>, Rädda Barnen: <http://www.rb.se>, Børnerådet i Danmark: <http://www.boerneraadet.dk>, Styrelsen for Specialrådgivning og Social Service: <http://www.spesoc.dk/wm14118>, nettportalen Social Danmark: <http://www.social.dk>.

¹⁰ Hensikten med å kontakte de to sistnevnte var å få med tjenester rettet mot innvandrere. I følge informantene fikk de imidlertid ikke henvendelser om fysisk straff mot barn.

¹¹ Nettadresse i Norge: <http://www.famlab.no>. Famlab er en internasjonal aktør, med parallelle sider i flere land.

5 Resultater

I denne delen av notatet presenterer vi resultater fra kartleggingen av telefontjenester og nettsteder. De to typene tjenester presenteres separat, selv om organisasjonene som driver telefontjenestene også har nettsteder.

Drift av telefontjenester er vesensforskjellig fra drift av nettsteder. Telefontjenestene er personellintensive fordi de er forpliktet i forhold til en bestemt åpningstid. Å besvare henvendelser på telefon stiller også andre typer kompetansekrav, blant annet fordi det er nødvendig å skape og opprettholde en god dialog med dem som ringer. Dermed må telefonvaktene kunne lytte, stille de riktige spørsmålene og finne fram til hva som er vesentlig for den som ringer. Arbeidssituasjonen er uforutsigbar når det gjelder omfanget og typen problemstillinger man møter til enhver tid.

Nettstedene er på sin side tilgjengelige for de brukerne som henvender seg til dem, uansett når dette skjer. Nettstedene gir primært informasjon som legges ut og er tilgjengelig over lang tid. Oppdateringsfrekvensen avhenger av type nettsted og formålet med det. Nettstedet kan brukes uavhengig av om noen er til stede og svarer på henvendelser. Og når nettstedene har knyttet til seg rådgivere som gir individuelle svar, har vedkommende som regel betenkningstid og kan be andre om råd om nødvendig, uten at dette påvirker relasjonen til den som har henvendt seg.

Telefontjenestene

En rekke interessegrupper tilbyr informasjon og rådgivning på telefon, med varierende åpningstider, informasjonstilbud og nedslagsfelt.

I denne delen av notatet ser vi nærmere på tjenestene fra fire organisasjoner. De er ikke offentlige, men mottar offentlig støtte til virksomheten sin. Dette er de antatt største av de organisasjonene som anses relevante¹², og omfatter som tidligere nevnt Bekymringstelefonen

¹² Røde Kors telefon for barn og unge er ikke med her; de har barn og unge og ikke foreldre som målgruppe

(Voksne for barn), Kirkens SOS, Hjelpetelefonen – Mental Helse og Reform – Mannstelefonen. Lenker til de tre første finnes også på Barneombudets nettside, under vignetten «*Trenger du noen å snakke med?*». Denne delen av kartleggingen bygger på informasjon fra nettet, tilsendte dokumenter og samtaler med administrativt personale og telefonvakter.

Voksne for barn

Dette er den eneste av telefontjenestene som eksplisitt har voksnes relasjoner til barn som utgangspunkt for virksomheten. Organisasjonen har en rekke tilbud. I tillegg til telefontjenesten Bekymringstelefonen og netttjenesten, organiserer den foredrag, kurs og seminarer rettet mot foreldre og omsorgspersoner. Hensikten er å medvirke til økt kunnskap og mestringsevne hos foreldre og omsorgspersoner. På nettsiden er det også en nettbutikk hvor organisasjonen selger noen håndbøker og blader den utgir, i tillegg til diverse effekter.

I brosjyren gis følgende beskrivelse av organisasjonen: «Vi er en frivillig, ideell medlemsorganisasjon som arbeider for at alle barn og unge i Norge skal få en oppvekst preget av trygghet og trivsel». Organisasjonen ble etablert i 1960 under navnet Mental Barnehjelp og endret navn til Voksne for Barn i 1996. Bekymringstelefonen ble startet i 1993, som en støtteaktivitet for organisasjonens øvrige virksomhet. Den er lokalisert i organisasjonens kontor sentralt i Oslo, og bemannes av ni fagpersoner som arbeider på frivillig grunnlag. Tjenesten er åpen fra kl. 9–15 i ukedagene og innringerne kan være anonyme.

Telefonrådgiverne skal ha barnefaglig eller sosialfaglig bakgrunn og erfaring. Oppgavene deres er å lytte og ta innringerne på alvor, hjelpe med å avklare problemer innringerne måtte ha, kartlegge ressurser og muligheter, veilede og gi råd om hvordan innringerne kan komme videre. Rådgiverne tilbys kursing i samtaleteknikk, regelmessig oppfølging og veiledning og faglig oppdatering.

De fleste innringerne er foreldre, men mødrene dominerer i stor grad. I årene 1997–2001 hadde telefontjenesten mer enn 1000 samtaler i året. Fra 2002 har antallet sunket (Hyggen, 2005). Bekymringstelefonen mottok 795 samtaler i 2004 og 715 i 2005.

Telefonrådgiverne registrerer en del opplysninger om samtalene de mottar, men temaet vold mot barn eller fysisk straff av barn er ikke en

egen kategori. Rådgiverne opplyser at de tror det er få slike henvendelser. De opplever oftere at det kan komme henvendelser om potensielt voldelig atferd fra den andre av foreldrene. Dette temaet kommer gjerne opp i forbindelse med spørsmål om samlivsbrudd og samvær etter samlivsbrudd.

Derimot registreres samtaler under kategoriene mishandling og omsorgssvikt. I perioden 1997–2004 utgjorde slike henvendelser mellom tre og seks prosent av henvendelsene. En av telefonrådgiverne, som hadde arbeidet mange år, antok at hun fikk slike henvendelser mindre enn en gang i måneden. Fra statistikken framgår det ellers at i 2004 gjaldt to prosent av samtalene mistanke om seksuelle overgrep, en prosent forespørsler om barnevernstjenesten, to prosent om omsorgssvikt og en prosent om mishandling. Samme år ble 16 % henvist videre til barnevernstjeneste og 22 % ble henvist til familievernkontor.

Voksne for Barn har også en netttjeneste som heter Bekymringsmailen. Dette er et tilbud til dem som heller vil ta kontakt skriftlig enn ringe. Samme personer besvarer mailen og telefonen. Tjenesten har imidlertid et lite omfang, og mottok ikke mer enn 56 mailer i 2004 og 43 i 2005.

På spørsmål om behovet for kompetansetilførsel i forhold til forebygging av foreldres bruk av fysisk straff og voldsproblematikk, mente informantene at dette ikke er det mest presserende behovet. Årsaken til dette er den lave andelen slike henvendelser. Når det gjelder behovet for et eget, felles telefonnummer var det en viss skepsis til nytten av å bruke ressurser på etablere et nytt tilbud når det allerede finnes et tilbud bemannet med fagpersoner. Bekymringstelefonens innretting gir dem muligheter for å fungere som veivisere i det uoversiktlige tilbudet som allerede eksisterer. Dette har telefonrådgiverne også kompetanse til å ta seg av.

Kirkens SOS

Denne telefontjenesten er den hyppigst brukte av de fire tjenestene vi kartla nærmere. Kirkens SOS har som mål at alle i Norge skal vite at de finnes som krisetjeneste, av to årsaker. For det første skal folk vite at det finnes et sted der de kan treffe et lyttende medmenneske. For det andre ønsker tjenesten å rekruttere potensielle frivillige medarbeidere. Telefontjenesten er en krisetelefon med særlig fokus på forebygging av

selvmord og selvskading. De mottar imidlertid også en rekke henvendelser med andre problemstillinger.

På nettsiden gis følgende presentasjon av telefontilbudet:

Kirkens SOS forsøker å lindre menneskelig nød som ensomhet, fortvilelse og depresjon. Kirkens SOS vil være til stede for dem som trenger noen å snakke med. 815 33 300 er en døgnåpen krisetelefon for mennesker som er i følelsesmessig eller eksistensiell krise, og for den som tenker på å ta sitt eget liv. Alle som ringer krisetelefonen vil bli møtt med forståelse og aksept.

I 2005 hadde telefontjenesten ca. 1000 frivillige fordelt på 13 sentre rundt om i landet, samt to satelitter. Telefonlinjene i Oslo og Bergen er åpne på døgnbasis, mens en tredje er åpen på kveldstid. For øvrig varierer åpningstidene mellom dag, kveld og natt. Organisasjonen har et landssekretariat som holder til i Oslo og har som oppgave å drifte krisetelefonen og SOS-meldingstjeneste og koordinere Kirkens SOS. I 2005 ble 178.000 telefoner besvart, en økning på 14.000 fra året før. 98.000 anrop ble ikke besvart.

Kirkens SOS har ikke tilgjengelig statistikk som kategoriserer telefonhenvendelsene. Anslag basert på tall fra Bjørgvin – en av de døgnåpne linjene som anses representativ – viser at 1–2 prosent av samtalene dreier seg om vold eller mishandling. Statistikken sier imidlertid ikke noe om relasjonen mellom voldsoffer og voldsutøver. Flertallet av telefonene til Kirkens SOS dreier seg om psykiske problemer.

De frivillige læres opp av Kirkens SOS. Det forventes at de som bemanner telefonene skal møte innringerne med respekt, støtte og åpenhet. De frivillige har både rett og plikt til å få veiledning. Som navner indikerer, drives telefontjenesten av en kristen organisasjon. De øvrige verdiene det arbeides etter er åpenhet, likeverd og at de som ringer skal bli sett og møtt med respekt. Innringerne behøver ikke være personlig kristne, men telefonvaktene kan spørre om de vil bli bedt for.

Kirkens SOS har også en meldingstjeneste, hvor det loves svar innen 24 timer. Aktiviteten her har økt kraftig fra 2004 til 2006, fra 3000 til 5300. Denne tjenesten vurderes som ressurskrevende ettersom de som svarer bruker en del tid på svarene, dessuten skal svarene kvalitetssikres og godkjennes av en annen vakt før de sendes. Organisasjonen har ikke ønsket å synliggjøre meldingstjenesten for mye, for å unngå flere henvendelser enn de greier å besvare i tide.

Blant meldingene som kommer inn, dreier om lag 30 prosent seg om selvmord og selvskading. Tilsvarende andel blant besvarte telefonhenvendelser er fem prosent. 15 prosent av henvendelsene dreier seg om relasjonsproblematikk. Forekomsten av henvendelser om voldsproblematikk er ikke kartlagt, men informantene antydte at kanskje en til to prosent kunne dreie seg om vold og mishandling. De visste imidlertid ikke om henvendelsene gjelder voksne eller barn.

I årsrapporten for 2004 gis en oversikt over emner som ble tatt opp i de 3000 meldingene som ble besvart dette året. Her var ikke mer enn 74 kategorisert under emnet «vold», mens 203 gjaldt overgrep. Det kan imidlertid tenkes at en annen kategori, «relasjonelle problemer», også omfatter bruk av makt. Heller ikke her vet man om henvendelsene gjaldt barn og unge.

Kirkens SOS har ikke vurdert behovet for kompetanseheving med hensyn til forebygging av fysisk straff barn. De definerer selvmordsforebygging som sitt viktigste, faglige fordypningsområde. Dessuten kan de henvise innringere videre til riktig instans. Deres tilbud er rettet mot å tilby hjelp som diskusjonspartnere, og de tenker primært i form av mestringsstrategier. De innhenter råd fra fagfolk om nødvendig.

Informantene fra Kirkens SOS ser ikke behovet for egen foreldre-støttetelefon, og stiller spørsmål ved om en slik tjeneste vil bli brukt. For eksempel henviser de til det allerede eksisterende tilbudet fra Voksne for barn, som ikke er veldig mye brukt selv om informasjonen om tilbudet er lett tilgjengelig. Etter deres syn vil det være mer formålstjenlig å styrke foreldre og hjelpe dem til å bli trygge nok i foreldrerollen slik at de kan benytte eksisterende tilbud og søke hjelp der. For eksempel kan foreldre tilbys lavterskelkurs.

Hjelpetelefonen – Mental helse

Mental helses hjelpetelefon ble opprettet i 1992 med 10 telefonvakter, lokalisert i Skien. I 2005 mottok Hjelpetelefonen 42.585 samtaler, en økning på seks prosent fra året før. Telefonen har to døgnåpne linjer, og en tredje med åpningstid fra 17–01. I dag har telefonen 12 telefonvakter, to som arbeider i administrasjonen og 14 ekstravakter, alle lønnet. Vaktene har variert bakgrunn både arbeids- og utdanningsmessig. Telefonsamtalene er anonyme og dekker et bredt spekter av temaer, som angst, depresjon, samlivsproblemer eller selvmordstanker.

Omtrent en prosent av innringerne tar spesifikt opp problemer knyttet til overgrep, mishandling og selvskading.

På hjemmesiden markedsfører Hjelpetelefonen seg på følgende måte: «Noen ganger blir utfordringene for store og noen ganger kan det føles vanskelig å komme videre. Kanskje trenger du noen å snakke med? Noen som har tid til å lytte, noen som kan gi deg råd og informasjon? Hjelpetelefonen er et døgnåpent tilbud – 365 dager i året.». Hjelpetelefonen har videre en annen markedsføringsstrategi enn de andre telefontjenestene vi har kartlagt. Det finnes fylkesvise hjelpetelefonkontakter som skal spre informasjon om tjenesten via lokallag, stands og brosjyrer. At tilbudet er døgnåpent, at terskelen for kontakt skal være lav og at innringeren møter et medmenneske med livserfaring og tid har en sentral plass i informasjonen som gis.

Ledelsen er opptatt av kontinuitet, kvalitet og oppfølging av telefonvaktene. Ved rekrutteringen legges det vekt på evne til å oppnå mellommenneskelig kontakt og formidle personlig trygghet. Alle må være med i veiledningsgrupper og delta på et par fagseminarer i året. I 2006 var for eksempel temaene selvskading og rus- og stoffbruk. Dette året ble også telefonvaktene kurset av Alternativ til vold om arbeid med vold i nære relasjoner, primært når menn er voldsutøvere.

I november 2006 åpnet Mental helse en egen nettsjeneste¹³, som så langt mottar 10–15 meldinger daglig. Tjenesten er anonym, og meldinger skal besvares i løpet av 48 timer. Nettsjenesten er organisert som et prosjekt med egen prosjektleder, men det er telefonvaktene som besvarer henvendelsene.

Hjelpetelefonen fører en omfattende statistikk over virksomheten. Den største pågangen av innringere er etter arbeidstid, med en topp rundt midnatt. Nærmere en tredjedel av innringerne ønsker støtte og motivasjon for å mestre hverdagen, mens knapt en femtedel ønsker informasjon om det offentlige hjelpeapparatet eller frivillige organisasjoner. Av årsrapporten for 2005 framgår det at noen også ønsker informasjon om psykiske lidelser, medikamentell behandling og pasientrettigheter. Hjelpetelefonens ansatte mener de har en viktig funksjon med å henvise til de instansene som har kompetanse om disse

¹³ <http://www.sidetmedord.no>.

spørsmålene, og har tilgang til et register over rundt 2000 private og offentlige hjelpetiltak i hele landet.

Det forekommer, men sjelden, at temaet for en samtale er at mor eller far har brukt fysisk straff. Antallet slike samtaler blir heller ikke registrert. En telefonvakt anslo at slike samtaler kommer sjeldnere enn månedlig. Temaet kommer gjerne opp i forbindelse med at innringerne er slitne, og nevner bruk av fysisk straff som illustrasjon på at de er på kanten av hva de klarer å håndtere. De angrer og får skyldfølelse i etterkant, og vil vite om de har skadet barnet og hvordan de kan gjøre det godt igjen. Telefonvaktene pleier å snakke med innringeren om hva som forårsaket handlingen og hvordan man kan unngå at den gjentar seg. En strategi er å be vedkommende ringe før det skjer neste gang, noe som kan fungere forebyggende. Innringerne kan også bli henvist videre til profesjonelle hjelpere.

Informantene fra Mental helse mener at deres opplæringsutvalg fungerer bra og bidrar til at telefonvaktene får nødvendig kompetanseheving. Ellers trekker informantene fram at de ble kurset av Alternativ til vold og barnevernstjenesten i 2005, og at dette ga dem kunnskap om hvordan innringere kan henvises videre. Det er viktig at kompetanseheving oppleves som relevant for telefonvaktene.

Når det gjelder behovet for en egen «foreldrestøttetelefon» eller «foreldrestøttenettjeneste» viser telefonvaktene til at det har kommet så mange slike tjenester etter hvert, og at det kan være en ulempe med for mange smale tilbud. Et alternativ er å styrke de tjenestene som allerede eksisterer.

Reform – mannstelefonen

Reform er Norges første mannssenter. Det startet i 2002 som et 3-årig prøveprosjekt, som ble videreført med ordinær drift etter en evaluering høsten 2004. Krise- og rådgivningstelefonen for menn var initiativtakere og stiftere. Fra 2006 har Reform overtatt denne telefontjenesten under navnet Reform – mannstelefonen. Før dette drev Reform med telefonisk rådgivning på dagtid samt juridisk rådgivning noen ettermiddager i uka. Den juridisk rådgivningen har stort sett dreid seg om forhold vedrørende samlivsbrudd.

Reform – mannstelefonen presenterer seg på følgende måte:

Reform – mannstelefonen er en telefon der du møter fordomsfrie, frivillige telefonvakter som har tid til og interesse for å lytte til hva andre har å si. Telefonvaktene er medmennesker som ønsker at brukerne av tjenesten skal takle livet sitt. Innringerne får voksnes fulle oppmerksomhet. Telefonvaktene har innbyrdes ulike måter å løse problemer på. Hvis innringerne ønsker problemet løst på en annen måte, eller ønsker å samrå seg med flere personer, kan en ringe opp på nytt.

Tjenesten skal være et lavterskeltilbud, og telefonvaktene har taushetsplikt.

Mannstelefonen betjenes av 20 frivillige uten spesiell fagkompetanse. Deres motivasjon er at de har stort utbytte av å hjelpe andre. Organisasjonen driver opplæring av vaktene gjennom seminarer og direkte veiledning.

Utover telefontjenesten har Reform tilbud om sinnemestringskurs, enesamtaler, mannsgrupper, samtaleterapi og den tidligere nevnte juridiske rådgivningen. Det at de har egne behandlingstilbud skiller dem fra de andre tre telefontjenestene. Reform har dessuten et eget nettsted¹⁴, der artikler og nyheter rettet mot menn publiseres. Leserne har også anledning til å sende inn spørsmål og problemstillinger. I 2005 var det 9.209 treff på nettstedet.

I 2005 hadde ikke Reform overtatt mannstelefonen ennå, men hadde altså et tilbud på dagtid. Den interne statistikken viser at de fikk i alt 62 henvendelser fra menn med aggresjons- eller voldsproblemer, hvorav en femtedel hadde annen etnisk bakgrunn enn norsk. I etterkant hadde 52 menn tatt i mot tilbud om enesamtaler. Flesteparten av dem som kontaktet Reform hadde funnet fram via internett, ellers var kriesentrene den vanligste henvisende instansen.

Reform er i en omstillingsfase mht. organisasjonen så vel som telefontjenesten. De har vært i kontakt med samarbeidsforumet for hjelpetelefoner (som består av Voksne for barn, Røde Kors, Kirkens SOS og Mental helse) med tanke på å drive opplæring på voldsområdet. Reform er også i en fase hvor de arbeider med å finne en god utforming av tjenesten og finne sin plass i relasjon til de andre tjenestene.

¹⁴ <http://www.reform.no>

Sammenfatning

De fire telefontjenestene ser ut til å dekke behov i markedet for støtte- og rådgivningstelefoner, noe antall henvendelser de får gjenspeiler. Det ser også ut som om nettstedene deres etter hvert blir et viktig supplement til telefontjenestene. Kirkens SOS og Hjelpetelefonen henvender seg til publikum i sin alminnelighet, mens Bekymrings-telefonen og særlig Reform – mannstelefonen er mer målrettede. Det er bare Voksne for barn som satser på fagutdannede telefonvakter, mens de andre tre vektlegger at innringerne skal møte medmennesker og bruker dette som et argument i markedsføringen.

I tabell 2 (neste side) gir vi en samlet oversikt over de fire telefontjenestenes tilbud og omfanget av aktivitetene i 2005.

Tabell 2: Oversikt over de fire telefontjenestenes tilbud og omfanget i 2005

	Voksne for barn	Kirkens SOS	Mental helse	Reform
Telefonens navn	Bekymrings-telefonen	Kirkens SOS	Hjelpetelefonen	Mannstelefonen
Åpningstid	9–15	Døgnåpent	Døgnåpent	17–20 Kan også kontaktes på dagtid
Målgruppe	Foreldre og voksne	Mennesker i krise	Mennesker mer personlige problemer og pårørende	Menn med aggresjons- og voldsvansker
Antall telefoner i 2005	715	178.000	42.585	351*
Bemanning	9 frivillige med fagbakgrunn	1000 frivillige	14 telefonvakter 14 ekstravakter Lønnede	20 frivillige på kveldstid Profesjonelle på dagtid
Type telefon-nummer	810-nummer	815-nummer	810-nummer 6 kr. for ½ time	Vanlig fasttelefon

** I 2005 hadde ikke Reform overtatt Mannstelefonen ennå, så tallet angir henvendelser på dagtid og til juridisk rådgivning*

Ingen av tjenestene oppgir at de er et tilbud for å forebygge at foreldre bruker fysisk straff eller vold mot barna sine. Det er bare Reform – mannstelefonen som oppgir at hjelp med voldsproblematikk er en integrert del av deres tjenester, men heller ikke her er det et spesielt fokus på barn. De tre andre rapporterer at denne problematikken bare i liten grad forekommer blant henvendelsene de får. Og når temaet

kommer opp, er det gjerne indirekte, som en del av en samtale om andre problemer.

Samtlige av de fire telefontjenestene har opplegg for å skolere telefonvaktene sine om temaer som er relevante for den enkelte tjenestens nedslagsfelt. Ingen av dem meldte spesielle behov om spesiell kompetanseheving i forhold til forebygging av fysisk straff. Ingen av dem vurderte heller at det er behov for en egen «foreldre-støttetelefon».

Nettstedene

I presentasjonen av nettstedene skiller vi mellom det offentliges nettsteder og de private aktørene. Førstnevnte prioriterer i større grad informasjon. Offentlige nettsteder informerer for eksempel om lovverk og hvilke oppgaver, rammer og regler ulike offentlige instanser har. Disse nettstedene fungerer også som informasjonsformidlere om og veivisere til ulike hjelpetilbud.

De private aktørene er på sin side både mange og uoversiktlige. Virksomhetene har andre rammebetingelser enn det offentlige eller de frivillige organisasjonene, selv om typen aktivitet kan være overlappende. De private aktørene er naturlig nok avhengig av inntjening. Nettsteder som er gratis for brukerne er avhengige av sponsorer og bærer preg av det, i form av reklamen som finnes på disse sidene. De private aktørene satser også i langt større grad på interaktive tilbud.

På eiersiden er det tre hovedgrupper med nettsteder: Det offentlige, de frivillige organisasjonene og de kommersielle. I tillegg finnes mange interessegrupper eller individer som har kampsaker de fremmer på nettet, men disse har vi ikke kartlagt nærmere. En del av de frivillige organisasjonene får økonomisk støtte fra det offentlige til virksomheten sin. Alle tre grupper gir informasjon, tilgang til rådgivning og selger produkter. Det er særlig de frivillige organisasjonene og de kommersielle aktørene som har debattfora. Barneombudet, som er en offentlig nettside, har debattsider for barn og unge, men ikke for voksne.

Det offentliges nettsider

Både statlige og kommunale tjenester er godt representert på nettet. Nettportalen www.Norge.no, en egen virksomhet under Fornyings- og administrasjonsdepartementet, definerer seg som en veiviser til det

offentlige Norge. Hjemmesiden er delt i 14 temaer, hvor barne- og familievern er et underpunkt under temaet «familie». Der kan brukeren klikke seg videre til informasjon om barnevernstiltak fra Barne- og likestillingsdepartementet (Bld) og Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Her finnes også forslag om en rekke andre begreper man kan søke på. «Familierådgivning» har en lenke som heter «vold i nære relasjoner», som leder til Justis- og politidepartementets side ved samme navn. Her gis blant annet informasjon om status for handlingsplanen om vold i nære relasjoner. Siden er imidlertid ikke innrettet for å gi praktisk informasjon. Andre av lenkene under samme tema er til Reform – ressurscenter for menn, til ulike hjelpeinstanser og til publikasjoner.

Brukerne av www.Norge.no får bistand til å finne fram til tjenester i sin egen kommune. Dersom brukere har behov for raskt svar på sine spørsmål kan de sende sms, bruke nettprat-tjenesten eller ringe et grønt telefonnummer mellom 8 og 16 fra mandag til fredag. Dersom brukerne sender e-post, kan de få svar i løpet av tre virkedager. Dessuten har tjenesten en døgnåpen taleportal som er uavhengig av PC-bruk. Portalen fikk mye oppmerksomhet da den ble lansert, men har vært lite markedsført etter dette. Likevel har det vært 1–2 millioner sidehenvisninger per måned fra nettstedet i løpet av det siste året.

I tillegg har både departementer og direktorater omfattende og informative hjemmesider. BLDs hjemmeside har en meny hvor vold og overgrep er et eget tema, med vold mot barn som eget undertema. Under temaet «foreldre og barn» gis informasjon om foreldreveiledningsprogrammet. Fysisk straff oppgis ikke som eget tema i beskrivelsen av programmet. Men selv om bruk av fysisk straff i liten grad framheves eksplisitt, er dette tema for et av heftene som er utgitt i forbindelse med programmet: *Foreldre – til barns beste. Om barneoppdragelse før og nå*. På nettsiden oppgis hvor materiell til foreldreveiledningsprogrammet kan kjøpes. Noe at materialet kan også lastes direkte ned fra nettet. For øvrig har nettsiden noen henvisninger til publikasjoner og regelverk, men er ellers ikke innrettet mot å veilede foreldre med hensyn til å forebygge bruk av fysisk straff.

Nettsidene til andre offentlige etater har også et tilbud til foreldre som ønsker å få informasjon om organiseringen av det offentlige tjenesteapparatet og de tjenestene som tilbys, samt lovverket som setter

rammer for virksomheten. Barne-, ungdoms- og familieetaten og Bufdir har et felles nettsted, www.bufetat.no. Her listes opp en lang rekke temaer, blant annet «foreldreveiledning». Her får brukeren informasjon om foreldreveiledningsprogrammet, og det finnes også en lenke til Blds informasjon om kurset. Lesere kan også se om deres hjemkommune tilbyr programmet.

Bufetats undermeny om temaer som «vold» og «krisetiltak» oppgir kontaktmuligheter til offentlige instanser, og har dessuten lenker til andre, relevante aktører. Blant disse er krisesentre, barnevernsvakter og en del frivillige organisasjoner. Bufetat har videre et menypunkt som heter «barnevern». Her finner brukerne informasjon om tilbud i og utenfor hjemmet, om organiseringen av barnevernstjenesten og hvordan tjenesten arbeider, samt om lover og regler. I tillegg til informasjon for profesjonelle har Bufetats menysider informasjon som på en oversiktlig og grei måte gjør det mulig for andre lesere å finne fram i det offentlige tilbudet som hører inn under deres forvaltningsområde. En utstrakt bruk av lenker gjør det mulig å finne fram til de tilbudene som er geografisk nærmest.

Barnevernstjenesten har ikke egen nettside. Søk på «barnevernet» i Google gir Bufetats nettside som første alternativ. Nettbrukere som ønsker å komme i kontakt med barnevernstjenesten kan benytte seg av lenkene fra denne siden, eller gå via hjemmesiden til den enkelte kommunen.

Politiets nettportal, siden om familievold, har informasjon om hjelpeapparatet. For voksne oppgis lenker til Krisesentersekretariatet og Krisesenterforbundet, med informasjon som først og fremst gjelder kvinner, samt kvinner og barn. Nettportalen har også informasjon rettet mot personer med volds- og aggresjonsproblemer: Alternativ til vold, familievernkontorer, Reform – ressurscenter for menn og Krise- og rådgivningstelefon for menn.

Barneombudets hjemmeside definerer voksne enkeltpersoner som en av sine tre målgrupper. Likevel er deres nettsted mer preget av rollen som voktere av barns rettigheter og politiske pådrivere. Nettstedet har et menypunkt som heter «vold og overgrep». Denne siden inneholder særlig informasjon om barneombudets aktiviteter med sikte på å bekjempe vold mot barn. Her finnes for eksempel ombudets reaksjon på Høyesteretts tidligere nevnte kjennelse fra 2005, samt ombudets innspill

om Barnealarmen – en telefontjeneste for barn. Under punktet «Nyttige lenker» oppgis lenker til Bld, NKVTS, ATV, Stine Sofie-stiftelsen og Internasjonal barnebortføring. Under punktet «Trenger du noen å snakke med?» henvises det til Bekymringstelefonen for foreldre, Kirkens SOS og Mental helse.

Barneombudets hjemmeside gir i liten grad informasjon eller råd til foreldre med hensyn til hvordan de kan håndtere sine barn for å unngå fysisk straff eller voldsbruk. På sin hjemmeside har til sammenlikning det danske Børnerådet viet mesteparten av plassen under temaet «vold mot barn» til informasjonsmateriell til foreldre. Her presenteres brosjyrer, filmer og blader som gir foreldrene råd om hvordan de kan unngå å bruke vold overfor sine barn. Materialet kan lastes ned eller bestilles. Barneombudets nettsted ser derimot ut til å være mer innrettet mot barn og unge. For barn som utsettes for vold, har hjemmesiden lenker til Klara Klok-siden, Bufdir (egentlig en lenke til www.ung.no), samt Røde Kors gratis kontakttelefon for barn og unge.

Som det framgår, er det offentliges nettsider vi har presentert her svært informative, men mer rettet mot forbygging av vold enn mot diskusjoner av fysisk straff som uheldig og uønsket grensesetting. Det er derfor et åpent spørsmål om foreldre som ønsker kunnskap om alternative grensesettingsstrategier vil finne nødvendig informasjon her. I så måte er det kanskje et alternativ å fokusere ytterligere på foreldre-veiledningsprogrammet eller andre opplæringstiltak.

Privateide nettsider for foreldre

Som tidligere påpekt finnes det et enormt tilbud av private aktører som tilbyr nettjenester for foreldre. Her ser vi nærmere på segmentet som direkte eller indirekte tilbyr råd og/eller informasjon til foreldre med hensyn til å håndtere egne barn¹⁵.

Noen av nettstedene markedsfører seg gjennom et tilbud om fagkompetanse. Andre vektlegger mulighetene for å få tilgang til relevant informasjon og for å møte likesinnede. Ingen av nettstedene vi har sett på har forebygging av fysisk straff eller vold mot barn som særskilt

¹⁵ I tillegg finnes det mange nettbutikker som bare selger produkter til foreldre. Et eksempel er <http://www.bokkilden.no>, som har 79 norskspråklige bøker om barneoppdragelse. Vi kommer ikke inn på disse i notatet.

tema, men en rekke av dem kommer inn på temaet som undergruppe. Tilbudet fra de private aktørene kan deles i to hovedgrupper: Faglig bistand gjennom kjøp av tjenester eller varer og gratis tilgang til informasjon og debattsider. Noen nettsteder tilbyr begge deler.

De fagbaserte nettsidene

Mange nettsteder markedsfører seg overfor foreldre ved å tilby fagbasert kompetanse. Det er et mangfold av yrkesgrupper som har etablert tjenester på nettet, som barnepleiere, jordmødre, leger, pedagoger, psykologer og sosionomer. Sidene er svært forskjellige med hensyn til organisering, størrelse og hva de tilbyr. Disse nettsidene har mange funksjoner. De bidrar med saklig informasjon og de har gir henvisninger til artikler, bøker eller andre produkter. Videre selger de kurs eller andre tjenester. Det samme gjør for øvrig noen av de offentlige nettstedene.

Et eksempel er nettsidene i BabyMedia-systemet. Disse sidene eies av et selskap som opprinnelig startet i regi av en jordmor, med siden <http://www.barnimagen.no>. Virksomheten består nå av en rekke sider med 700.000 registrerte brukere. Nettstedet tilbyr nå flere sider: Din baby, Barnet mitt, Bli gravid, Mor og barn og Gullsmokken. Disse er laget over samme lest, og mye av informasjonen er felles, men det er også artikler som er tilpasset ulike aldersgrupper. I tillegg til at nettstedet selger en rekke produkter til foreldre, er det etablert ulike debattfora. Hvem som helst kan sjekke meningsutvekslingene uten å være registrert. Blant de mange temaene som har «eget rom» er barneoppdragelse. De som skriver får tilbakemeldinger fra andre deltakere, gjerne mødre, ikke fra fagpersoner.

I tillegg tilbyr nettstedet medlemskap i «Gullsmokken», som pt. koster 149 kroner per år. Medlemmer kan sende spørsmål til et ekspertpanel. De kan også ringe ekspertene til fastsatte tider. En del av spørsmålene og svarene legges ut på nettet. Dels blir de da gjort tilgjengelige for alle, dels for andre medlemmer.

Et annet eksempel på nettsted som markedsfører seg ved tilgangen til profesjonelle er det tidligere nevnte, internasjonale Famlab. Nettstedet ble etablert i Norge for litt over ett år siden, i forlengelsen av en artikkelserie i A-magasinet. Lanseringen skjedde også i samarbeid med Aftenposten. Jesper Juul er frontfigur, og markedsføringen baserer seg

på at han er barnepedagog. Målgruppen er foreldre som «ønsker å få en fastere grunn under føttene i rollen som foreldre og partnere, og som har lyst til å utvikle egne verdier og praksiser i dialog med Jesper Juuls prinsipper for samliv og barneoppdragelse, i dialog med andre foreldre». Spesielt for dette nettstedet er at en av hovedaktivitetene har vært salg av nettbaserte kurs. Famlab tilbyr også seminarer og debatter.

En litt annen type fagbaserte tjenester gir lister over personer med ulik kompetanse, som mer eller mindre fungerer som en nettkatalog. Fra disse sidene kan man skrive til en fagperson og få svar til en gitt pris. Ett eksempel er <http://www.doktoronline.no>. Nettstedet har et team av fagpersoner som besvarer spørsmål, herunder barnelege og advokat. Nettstedet tilbyr en faktaside om oppdragelse og grensesetting under temaet «barn». Hvem som helst kan gå inn og lese spørsmål og svar om de ulike temaene. Det koster derimot penger å stille spørsmål.

Mer utfyllende om nettstedenes debattsider

Debattsidene har flere funksjoner. De gir skriverne anledning til å komme med spørsmål og synspunkter, og til å få reaksjoner fra andre i en tilsvarende situasjon. I tillegg kan den som skriver inn få avreagert på en trygg måte. De er anonyme, får luftet sine følelser der og da, og kan få utløp for frustrasjoner. I den grad nettstedets brukere anser andre brukere som en slags referansegruppe som de gjerne vil identifisere seg med, kan debattsidene dessuten fungere normdannende (se tabell 3, neste side).

Tabell 3: Eksempler på relevante debattfora

	Antall registrerte medlemmer/brukere	Antall innlegg totalt	Høyeste antall brukere samtidig i 2006
Aleneforeldreforeningen	828	18.099	En lørdag i november klokka 20.00: 25
Kvinneguiden	10.845	3.8 millioner	En ukedag i oktober klokka 22.00: 420
Mammanett	6.507	652.971	En ukedag i juni klokka 00.45: 608
Samtlige av sidene til BabyMedia	50.000 per uke	Ca. 6.900 (i løpet av 24 timer)	På ulike tidspunkt er det ca. 1.500 påloggede og nærmere 4.000 gjester.

Babyverden	17.908	1.987.368	-
Menn og omsorg	129	52	-

Som det framgår, når de private aktørene ut til mange foreldre. Blant annet der det stor aktivitet på debattsidene som har mødre som målgruppe. Nybakte mødre og småbarnsmødre virker spesielt opptatt av informasjon. Men også mer generelle kvinnesider tar opp problemstillinger relatert til barneoppdragelse og straff i diskusjonslenker. Eksempelvis har Kvinneguidens diskusjonsforum et eget område for innlegg om barn og familie, som har hatt mer enn 10.000 tråder med flere enn 155.000 svar. Trådene tar opp alle typer spørsmål, også voldsrelaterte. En tråd startet med spørsmålet «*Slår du barna dine?*». Denne tråden genererte i alt 97 svar, med noe færre deltakere. Imidlertid er det langt flere som følger slike diskusjonstråder uten å delta i debatten. Ovennevnte tråd har for eksempel hatt 2.300 visninger.

6 Avsluttende diskusjon

Prosjektet som rapporteres i dette notatet, hadde tre problemstillinger. **For det første** skulle vi kartlegge eksisterende tilbud av telefoner og nettsteder med sikte på om dette er tilstrekkelig til å gi foreldre som opplever det vanskelig å håndtere egne barn råd og informasjon. Det viste seg at bruk av fysisk straff i forhold til egne barn bare i liten grad var tema for henvendelser til de eksisterende tilbudene. Spørsmålet kunne imidlertid komme opp i forbindelse med mer generelle henvendelser.

Det kan tenkes at antallet henvendelser om bruk av fysisk straff er underrapportert i de oversiktene vi har sett fordi dette stort sett ikke er en egen kategori i den statistikken tjenestene selv genererer. Videre er det vanskelig å skille henvendelser om fysisk straff fra henvendelser om voldsbruk og mishandling. Imidlertid tyder tilgjengelig statistikk om forekomst på at alvorlig voldsbruk mot barn og unge fra foreldrenes side er lavfrekvent. Likeledes var ikke bruk fysisk straff hyppig forekommende i BabyMedias undersøkelser. Og i holdningsundersøkelser gir relativt entydige resultater om at dagens foreldre mener at fysisk straff er uakseptabelt. Så langt er det derfor rimelig å anta at hjelpetjenester for barn og unge vil ha en viktig rolle i å forebygge fysisk straff, fordi disse møter foreldre i spesielle situasjoner og med spesielle problemer. Det er også rimelig å anta at eksisterende telefontjenester og nettsteder ikke vil støte på denne problematikken særlig ofte.

For det andre skulle NOVA vurdere om de som tilbyr telefon- og netttjenester har behov for ekstra kompetansetilførsel med hensyn til forebygging av fysisk straff i barneoppdragelsen. Vurderingen må ses i sammenheng med at det kommer relativt få henvendelser om problematikken.

Telefontjenestene vi kartla var entydige på at de driver systematisk kompetansetilførsel av telefonvaktene, men skreddersydd i forhold til de problemene de oftest støter på. Reform – mannstelefonen er imidlertid interessert i å utvikle et nærmere samarbeid med de andre tjenestene om opplæring i voldsproblematikk og voldshåndtering. Etter vår vurdering er dette eller andre former for systematisk opplæring av

telefonvakter verdt å prøve ut. Siktemålet kan være å heve telefonvaktens bevissthet om bruk av fysisk straff, slik at dette lettere kan tas opp med innringere, samt gi forslag til svarstrategier.

Nettsidene er mer varierende når det gjelder eierskap og innretting, og vanskelig å si noe generelt om. Det offentlige kan oppfordre aktørene til å ha med lenker til aktuelle programmer, eller ta med forebygging av fysisk straff i sine programmer. Det offentlige kan også henvise mer systematisk for eksempel til foreldreveiledningsprogrammet på sine nettsteder.

For det tredje skulle det vurderes om det er behov for en egen «foreldrestøttetelefon» og en egen «foreldrestøttenettside». Argumentene for dette kan oppsummeres som følger: Vold og bruk av fysisk straff er et samfunnsproblem selv om omfanget ikke er veldig stort, og viktig å forebygge. I tråd med Europarådets prioriteringer er målsettingen for videre arbeid nulltoleranse mot enhver form for voldsbruk mot barn og unge. En egen telefontjeneste og en egen nettside kan bidra til å høyne bevisstheten om betydningen av ikke bruke fysisk straff blant foreldre flest, dessuten kan man her gi mer spesialiserte råd. Egne tjenester er også mer direkte tilgjengelige for de som trenger råd og informasjon på akkurat dette området.

På den andre siden ser det ikke ut til å være behov for egne tiltak på det nåværende tidspunkt, blant annet fordi eksisterende og vel etablerte telefon- og netjtjenester får svært få henvendelser. Henvendelsene kommer dessuten gjerne i forbindelse med andre spørsmål, og det er viktig å kunne gi helhetlige svar. Da trengs også telefon- og netjtjenester som fokuserer på forholdet mellom barn og foreldre i sin alminnelighet, eller på hjelp med livskriser mer generelt. Dessuten vil etableringen av egne, spesialiserte tjenester sannsynligvis kanalisere ressurser fra andre tilbud, noe som virker lite aktuelt når eksisterende tjenester uansett får få henvendelser.

Konklusjon

Etter vår vurdering er det ikke behov for:

- en egen «foreldrestøttetelefon» eller
- en egen «foreldrestøttenettside»

for å forebygge at foreldre bruker fysisk straff mot sine barn.

Dette er i tråd med Valsets (2006) konklusjon etter evalueringen av behovet for et egen nødtelefonnummer for barn og unge. Heller bør man styrke kompetansen og beredskapen blant de allerede eksisterende tilbudene fra telefontjenestene og nettstedene. For eksempel kan man tilby kurspakker til organisasjonene, enten i samarbeid med Alternativ til vold eller med andre, aktuelle aktører.

Referanser

Barne- og familiedepartementet (2005). *Handlingsplan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn (2005–2009)*. Oslo: Barne- og familiedepartementet. Publikasjonsnummer: Q–1085

Befring, E. (1991). *Om foreldres rett til fysisk refselse av sine barn: i et historisk, atferdsmessig og rettslig perspektiv*. Oslo: Universitetet i Oslo, Juridisk fakultet, Særavhandling

End all corporal punishment (2005). Brev til justisministeren, datert 21.12.2005. Gjengitt på: <http://www.barneombudet.no/cgi-bin/barneombudet/sifradev/imaker?id=17839>

Hyggen, C. (2005). *Evaluerings av foreldretelefonen*. Oslo: NOVA, skriftserie 2/05

Justis- og politidepartementet (2005). *Justisdepartementets voldsmåling 16.–23. juni 2005*. <http://www.dep.no/jd/norsk/tema/vald/012101-990642/dok-bu.html>

NOU 2003:31 (2003). *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*. Oslo: Justis- og politidepartementet (Kvinnevoldsutvalget)

Kolstad, (2006). *Riset bak speilet. Mødres tanker om barneoppdragelse og fysisk avstraffelse*. Oslo: Universitetet i Oslo, Juridisk fakultet. Masteroppgave

Lingås, V. (2004). *En uke med vold – En øyeblikksstudie av hjelpeapparatets arbeid i saker om vold i nære relasjoner*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress. Notat: <http://www.nkvts.no/bibliotek/Publikasjoner/Boker/RapporterNotater/WeekToCount.pdf>

Norsk Retstidende (2005). *HR-2005-01865-1567flg*

Ot.prp. nr. 8(1986–87). *Om lov om endring i barnelovens § 30 (vold og annen mishandling av barn)*

Plan Norge (2006a). *Vold mot barn*. Oslo: Plan Norge, brosjyre, s. 5

Plan Norge (2006b). *1 av 5 mistenker en i nabolaget for vold mot barn*. Nettnyheter: <http://www.plan-norway.org/news/newsupdate/1746588>

SOU 2001:72. *Barnmisshandel. Att förebygga och åtgärda*. Slutbetänkande av Komittén mot barnmisshandel

Statistisk sentralbyrå (2006a). *Igangsatte barnevernstiltak i 2005 etter alder og grunn*. <http://www.ssb.no/emner/03/03/10/barneverng/tab-2006-08-29-08.html>

Statistisk sentralbyrå (2006b). *IKT i husholdningene 2006*. Nettadresse: <http://www.ssb.no/emner/10/03/ikthus>

Sture, C. Knudsen & Sasaoka, K. (2006). *Evaluering av RUStelefonen 08588*. Oslo: NOVA, notat til Sosial- og helsedirektoratet

Valset, K. (2006). *Evaluering av hjelpetilbudet til barn og unge i akutte kriser*. Oslo: NOVA, notat til Sosial- og helsedirektoratet

Vedlegg 1: FNs undersøkelse om vold mot barn 2005. Norges svar på spørsmål 5

5. Indicate if corporal punishment of children, in any setting, including in the family, is explicitly prohibited in your legal system. Provide details of any legal defences available to those who administer corporal punishment to children, including in the family. Provide information on penalties applicable to those who administer corporal punishment to children, including in the family.

Corporal punishment of children is explicitly prohibited in the Act of 8 April 1981 No. 7 relating to children and parents, section 30: "The child must not be subjected to violence or in any other way be treated so as to harm or endanger his or her mental or physical health." Violation of this provision is punishable under penal law.

Corporal punishment, including in the family, is viewed as regular violence or abuse. This is illustrated by a Supreme Court decision, published in the report series for 1990, Rt. 1990, page 1155. In this case a father was convicted after having reprimanded his son once by pinching his lip. The Supreme Court stated that such behaviour could not be accepted. The incident was viewed as a regular violation of section 228 of the Penal Code.

In addition to the Penal Code and the Children Act, the Child Welfare Act of 1992 regulates situations where a child is subjected to violence. The purpose of the act is to ensure that children and young people who live in conditions that may be detrimental to their health and development receive the necessary assistance and care at the right time, cf. section 1–1. Care orders, cf. section 4–12 c, may be made if the child is mistreated or subjected to other kinds of serious abuse at home.

Kopiert fra:

<http://www.odin.no/odinarkiv/norsk/bondevikII/bfd/annet/004021-990130/dok-bn.html>. (Departementets dokumenter vil snart finnes på www.bld.dep.no)